

Alice Kourkzi

**KRABIČKA
PRVNÍ
ZÁCHRANY
PRO UČITELE**

**první dny a týdny
s žákem bez znalosti
češtiny ve třídě**

Alice Kourkzi

KRABIČKA PRVNÍ ZÁCHRANY PRO UČITELE

**první dny a týdny
s žákem bez znalosti
češtiny ve třídě**

Tato publikace vznikla za podpory MŠMT ČR
a MV ČR v rámci úkolu Podpora pedagogických
pracovníků pro práci s dětmi/žáky cizinci.

Obsah

Úvod

1.	Přijetí a integrace do školy	
1.1	Úvodní rozhovor se zákonnými zástupci žáka	7
1.2	Informace pro zákonné zástupce	8
1.3	Prohlídka školy	8
1.4	Příprava třídy na příchod žáka	8
1.5	System „průvodců“	9
1.6	Informace pro zákonné zástupce	10
1.7	Pochopení sociokulturních odlišností	12
2.	Výuka češtiny jako druhého jazyka	
2.1	Komunikační karty a slovní zásoba	13
2.2	Nejčastější fráze	13
2.3	Školní instrukce	14
2.4	Jazyk pro přežití	15
2.5	Doporučené materiály a pomůcky	16
3.	Zapojení do vzdělávání ve třídě	
3.1	Obecné zásady práce s žákem bez znalosti češtiny	18
3.2	Přizpůsobení instrukcí	19
3.3	Stimulující aktivity do výuky	20
3.4	Krabička první záchrany do třídy	20
3.5	Rozvoj čtyř dovedností	20
4.	Přílohy	
4.1	Seznam úkolů	21
4.2	Seznam kontaktů	22
4.3	Informace pro průvodce	23
4.4	Komunikační karty	24
4.5	Slovní zásoba	25
4.6	Pexeso	26

Úvod

Příchod nového žáka bez znalosti češtiny do třídy představuje velkou výzvu. Jedná se o velmi náročnou situaci nejen z pohledu žáka, který se musí rychle adaptovat na nové prostředí, ale i učitele, který se s podobnou situací může ve své praxi setkat poprvé a čelí řadě otázek.

Následující materiál přináší stručný návod především pro třídní učitele, jak v prvních týdnech po nástupu do školy postupovat, aby se žákovi dostalo maximální možné podpory a byl zajištěn hladký proces integrace do třídy.

Věnuje se třem základním otázkám, které si učitel na počátku klade:

- Jak žáka integrovat do třídního kolektivu?
- Jak žáka učit češtinu?
- Jak žáka zapojit do výuky?

1. Přijetí a integrace do školy

Při nástupu každého nového žáka investujte dostatek času a věnujte patřičnou pozornost procesu přijetí a integrace do školy a třídy. U žáků bez znalosti češtiny, kteří poprvé vstupují do českého vzdělávacího systému a často přicházejí i v průběhu školního roku, to platí o to více. Dobře zvládnuté první dny pobytu ve škole žákovi pomohou rychle se zapojit do chodu třídy a nastartovat cestu ke školnímu úspěchu. Usnadní také budoucí práci učitele a pozitivně ovlivní atmosféru ve třídě. Mnohé výzkumy jasně dokazují, že pokud se žák ve škole cítí vítán a zažívá přijetí, prudce stoupá motivace k učení a minimalizují se výchovné problémy. Zapojení zákonných zástupců do života školy také významně ovlivňuje motivaci žáka a snižuje problémy v komunikaci s žákem a rodinou.

Nejdůležitější postavou v procesu integrace je zpravidla třídní učitel. Můžete také ustanovit svůj vlastní systém péče o žáka bez znalosti češtiny a do procesu zapojit členy školského poradenského pracoviště (ŠPP), tedy výchovného poradce, speciálního pedagoga, psychologa, či ustanovit funkci koordinátora vzdělávání žáků cizinců. Je třeba, abyste jmenovali „vedoucího“ a rozdělili činnosti mezi jednotlivé členy týmu. Všichni musí přesně vědět, jakou zodpovědnost přebírají a jaké činnosti vykonávají směrem k žákovi bez znalosti češtiny.

Můžete také požádat o služby adaptačního koordinátora¹, který škole významně ulehčí a provede žáka prvními dny. Je ovšem třeba, abyste s adaptačním koordinátorem komunikovali a vzájemně ladili své aktivity.

O příchodu a potřebách nového žáka bez znalosti češtiny informujte všechny pedagogické i nepedagogické pracovníky v rámci školy, a pokud možno je vedte a podporujte.

Celý proces přijetí, integrace a vzdělávání žáka bez znalosti češtiny dobře promyslete, rozdělte povinnosti a koordinujte.

1 Adaptačního koordinátora poskytuje NPI ČR, více na: <https://cizinci.npi.cz>

2. Výuka češtiny jako druhého jazyka

V prvních dnech a týdnech pobytu žáka bez znalosti češtiny ve škole se soustředte na výuku základů komunikativní češtiny. Snažte se co nejrychleji pro žáka zajistit intenzivní výuku češtiny jako druhého jazyka a v mezičase zprostředkujte první seznámení s jazykem výuky. Soustředte se na základní školní instrukce, nejnütnější slovní zásobu a komunikační fráze pro přežití ve škole. Základem výuky češtiny jako druhého jazyka je zpočátku především ústní komunikace. Gramatika má pouze podpůrnou funkci a nikdy se nevyučuje samoúčelně bez kontextu.

Nezoufejte a uvědomte si, že učení se jazyku je dlouhodobý proces. Uvádí se, že komunikativní znalost jazyka si žák osvojí za jeden až dva roky, akademickou znalost, která mu umožní psát slohové cvičení na úrovni rodilého mluvčího, až za sedm let.

3. Zapojení do vzdělávání ve třídě

Zapojte žáka do vzdělávání ve všech předmětech třídy. I když je jasné, že žák zpočátku nebude schopen naplňovat stejný vzdělávací cíl a obsah jako jeho čeští spolužáci, berte jeho účast na hodinách jako proces integrace a učení se češtině. Jazyk se učí nejen řízenou aktivitou, ale především náhodně v kontextu.

Snažte se, aby měl žák zpočátku v každé hodině smysluplnou aktivitu, která ho může v češtině posunout, a odnesl si pár užitečných frází a slovíček. Nezakazujte žákovi číst a psát v jeho rodném jazyce, ale zároveň mu doporučte jednoduchou motivující četbu v češtině reflektující jeho zájmy. Znalost jednoho jazyka podporuje znalost druhého jazyka. Gramotnost v rodném jazyce má pozitivní vliv na rozvoj gramotnosti v češtině.

1. Přijetí a integrace do školy

První setkání se zákonnými zástupci žáka je nesmírně důležité pro navázání dobrých vztahů a vytvoření spolupráce mezi školou a rodinou. Časová investice do úvodního setkání může předejít mnoha zbytečným nedorozuměním a konfliktům v budoucnosti.

Cílem úvodního setkání je seznámení se s rodinou a se všemi okolnostmi, které mohou ovlivňovat vzdělávání žáka, vyjasnění požadavků školy, očekávání rodičů a navázání spolupráce. Pro některé rodiče to může být vůbec první kontakt s českým vzdělávacím systémem.

Na setkání si vyhradte dostatek času, cca 60–90 minut, a vyberte klidné, příjemné místo. Pokud si nejste jisti, že zákonní zástupci beze zbytku rozumějí tomu, co jim sdělujete, nebo nehovoří plyně česky, raději vždy přizvěte profesionálního tlumočnicka². Příbuzné rodiny nebo žáky školy využívejte pouze ve zcela krajním případě.

Ujistěte rodiče, že rozhovor je důvěrný a informace nebudou poskytovány osobám mimo školu.

1.1 Úvodní rozhovor se zákonnými zástupci žáka

Ptejte se na okolnosti, které mohou ovlivňovat vzdělávání žáka, projeďte zájem, buďte empatičtí, nevystupujte z pozice autority, nepoučujte.

- Celé jméno žáka, zjistěte, jak si žák přeje být osloven, poznamenejte si správnou výslovnost (nikdy nepočesťovat);
- Země narození;
- Status pobytu v ČR;
- Důvod pobytu v ČR;
- Datum příjezdu do ČR;
- Sourozenci;
- Předcházející školní docházka;
- Přestávky ve vzdělávání;
- Vyučovací jazyk;
- Předměty, které žák studoval;
- Školní výsledky;
- Zvláštní schopnosti, nadání, speciální vzdělávací potřeby;
- Jazyky, kterými se v rodině hovoří;
- Jazyky, které žák ovládá, a úroveň v ústním a písemném projevu;
- Speciální stravovací návyky;
- Zdravotní stav.

² Tlumočnický a překladatelský poskytuje NPI ČR, více na: <https://cizinci.npi.cz>

1.2 Informace pro zákonné zástupce

Rodičům během setkání poskytneme základní informace o chodu školy, které mimo jiné zahrnují:

- Školní řád, klasifikace, omlouvání;
- Plán školy (je možno vytvořit s žáky například během hodiny VV);
- Harmonogram školního roku;
- Plán školních akcí;
- Rozvrh hodin;
- Seznam školních pomůcek a potřeb na VV, TV;
- Informace o školní jídelně;
- Informace o družině;
- Informace o nabídce kroužků;
- Kontakty na pracovníky školy, na které se rodina a žák mohou obracet v případě dotazů;
- Dohodneme se se zákonnými zástupci žáka na vzájemně vyhovujícím způsobu komunikace se školou (telefon, e-mail, Google Classroom);
- Kontakty na spolupracující organizace (neziskové organizace vyučující češtinu pro cizince, DDM);
- Informace o podpoře, kterou bude škola poskytovat (výuka češtiny jako druhého jazyka, spolupráce se ŠPZ).

1.3 Prohlídka školy

- Nezapomeňte rodiče a žáka provést školou a ukázat nejdůležitější místa spolu s popisem aktivit, které se tam odehrávají (jídelna, knihovna, tělocvična, ředitelna, kabinet třídního učitele, sborovna, zahrada);
- Dejte prostor na otázky.

Jsme profesionálové, vyvarujeme se haló efektu (vyvozování závěrů z prvního dojmu) a především generalizací, stereotypů, předsudků, tedy schémat, která jsme si vytvořili v průběhu života v rámci rodiny, příslušnosti k určitému etniku, sociální třídě atd.

Lidé z odlišného sociálního a kulturního prostředí mohou verbálně i neverbálně reagovat jinak, než je zvykem v české kultuře. Přistupujeme s otevřenou myslí, uvědomíme si, že v odlišné kultuře mohou mít verbální i neverbální projevy jiný význam, a nehodnotíme.

1.4 Příprava třídy na příchod žáka

Věnujte čas rozhovoru s třídou před samotným příchodem žáka. Buďte pozitivní.

- Před příchodem žáka seznámte třídu se zemí, odkud nový žák přichází.
- Mluvte o příchodu pozitivně, vaše postoje vůči novému žákovi se budou zrcadlit v postojích třídy.
- Zdůrazněte, že žák mluví jiným jazykem.

- Seznamte třídu s tím, jak se píše a čte jméno žáka, jakým jménem si přeje být osloven (jméno nepočesťujeme, nekomolíme). Pokud je složité, vytvoříme si mnemotechnickou pomůcku na zapamatování.
- Naučte třídu říct Ahoj nebo několik jednoduchých frází v rodném jazyce žáka – jděte příkladem.
- Promluvte si se třídou o potřebě spolupráce a pomoci. Dohodněte se, kdo bude dělat „průvodce“.
- Ukažte na mapě zemi, odkud nový žák přijel do České republiky, popište jeho cestu, nechte ostatní žáky, aby popsali, zda někdo z jejich příbuzných nebo známých žil nebo žije v zahraničí. Kde žijí? Co víte o dané zemi? Proč se rozhodli přestěhovat z České republiky do zahraničí?
- Průběžně v rámci třídnických hodin pracujte s třídním kolektivem, pomocí zážitkových aktivit umožněte žákům se vcítit do situace nově příchozího bez znalosti češtiny.
- Vytvořte pro žáka ilustrovaný plán školy a třídní pravidla, například jako komiks během hodin výtvarné výchovy.

1.5 Systém „průvodců“

Při vstupu do nové školy se děti obávají nejen neznámého prostředí, ale také toho, zda se dokážou zapojit a najít si kamarády. Je velmi důležité, aby na počátku měly někoho, kdo je novým prostředím provede, seznámí je s chodem školy, pomůže jim v rámci výuky a představí je spolužákům.

Můžete postupovat následovně:

- Promluvte si empaticky s třídou. Vysvětlete, že přijde nový žák, popište, jakým překážkám může čelit, a zdůrazněte potřebu pomoci.
- Zeptejte se, kdo by chtěl novému spolužákovi pomáhat, případně si předem vytipujte jednoho nebo více žáků, které oslovíte.
- Poskytněte „průvodcům“ podporu, řekněte jim, v čem přesně mají spolužákovi pomáhat.
- Možné situace můžete nacvičit pomocí modelových situací a dramatizace, (může být například součástí osobnostní a sociální výchovy).
- Vyberte alespoň dva „průvodce“. Jednoho do výuky a jednoho na aktivity mimo výuku (přestávky, oběd, společné akce).
- Je dobré, pokud roli „průvodce“ do výuky může zpočátku vykonávat někdo, kdo hovoří stejným jazykem jako nově příchozí žák. Vždy je ovšem třeba dbát na dobrovolnost pomoci. Žák nesmí být nucen stát se „průvodcem“ jenom proto, že pochází ze stejného jazykového a kulturního prostředí.
- Měli byste si být jistí, že zvolení „průvodci“ jsou přátelští, spolehliví a skutečně ochotní pomáhat novému spolužákovi.
- „Průvodci“ by měli být dobrým příkladem v užívání češtiny a chování.
- Získejte od „průvodců“ pravidelnou zpětnou vazbu, zajímejte se o to, jak se cítí, zvěte je na společné schůzky.
- Využijte nastavený systém odměn v rámci školy a třídy jako vyjádření díky „průvodci“ za vykonanou práci (pochvala třídního učitele, věcná odměna, diplom atd.).
- „Průvodce“ se nemusí stát kamarádem navždy, ale je důležité, aby dokázal zprostředkovat nově příchozímu sociální kontakty.

Informace pro „průvodce“

Novému spolužákovi nejlépe pomůžeš, když:

- budeš dobrým kamarádem.
- ukážeš mu, že jsi milý a laskavý.
- budeš mu naslouchat.
- pomůžeš novému spolužákovi pochopit pravidla školy a třídy.
- představíš ho spolužákům ve škole/třídě.
- pomůžeš mu pochopit věci, kterým nerozumí.
- pomůžeš mu, aby měl všechny informace, které potřebuje.
- pomůžeš mu zorientovat se ve škole (šatna, tělocvična, jídelna, WC).
- budeš s ním mluvit, pokud vypadá smutně.
- zkusíš na něj promluvit jeho rodným jazykem.
- zjistíš, jaké má koníčky, třeba máte stejné zájmy.
- ukážeš mu, že je důležitý.

1.6 Informace pro zákonné zástupce

(dostupné v osmnácti cizojazyčných verzích na <https://cizinci.npi.cz>)

USNADNĚTE SVÝM DĚTEM INTEGRACI DO ŠKOLY

Osobní informace

Při úvodním rozhovoru prosím poskytněte škole co nejvíce informací o sobě a vašem dítěti. Informace slouží pouze pro potřeby školy a nebudou sdělovány dalším osobám. Pomohou učitelům navázat kontakt s vaším dítětem, lépe ho pochopit a pomoci mu ve vzdělávání.

Poskytněte škole informace:

- Jak se jméno vašeho dítěte píše a vyslovuje, jak mu říkáte doma;
- Země původu;
- Druh probytu na území ČR;
- Důvod pobytu v ČR;
- Adresa a kontaktní údaje na osobu, která bude komunikovat se školou, a preferovaný způsob komunikace;
- Vaše zaměstnání v ČR;
- Dosavadní průběh vzdělávání vašeho dítěte;
- Okolnosti, které ovlivňují vzdělávání vašeho dítěte (nadání, omezení);
- Zdravotní stav;
- Stravovací návyky;
- Koníčky a zájmy.

Prohlídka školy

Mluvte se svým dítětem o nové škole. Zajímejte se o jeho pocity – strachy, obavy. Projděte se svým dítětem školou, projděte s ním všechny materiály, které jste od školy získali.

Podpora „průvodců“

V mnoha školách nově přichozím pomáhají takzvaní „průvodci“. Vašemu dítěti bude přidělen spolužák, který se o něj bude starat během výuky a o přestávkách. Zeptejte se svého dítěte, zda mu někdo pomáhá a jak se jmenuje.

Komunikace se školou

Pokud si nejste jisti vaší češtinou, požádejte školu, zda vám může zprostředkovat tlumočnicka, případně si na úvodní setkání přiveďte tlumočnicka vlastního.

Dohodněte se s učitelem na vzájemném způsobu komunikace a požádejte o kontakty na osoby, na které se můžete obracet v případě potřeby. Vždy, když se vyskytnou nejasnosti, neváhejte školu oslovit. Vaše účast na vzdělávání vašeho dítěte je velmi důležitá.

Máte všechny informace?

Víte, jakou spolupráci od vás škola vyžaduje? Znáte pravidla školy a třídy? Víte, jak, kdy a komu omlouvat dítě, když nemůže přijít do školy? Máte dostatek informací o tom, jak můžete vy sami pomoci dítěti ve vzdělávání? Chápete systém známkování? Máte seznam pomůcek, které vaše dítě potřebuje? Víte, jak funguje školní jídelna, družina, mimoškolní aktivity? Víte, jaký online systém se využívá při komunikaci se školou? Víte, jak se odevzdávají domácí úkoly? Pokud ne, nebojte se školy zeptat, jde o vaše dítě.

Mluvte se svým dítětem

Adaptace na nové prostředí a učení se novému jazyku jsou pro každé dítě extrémně náročné. Vaše dítě potřebuje vaši maximální podporu. Pokud chodilo do školy v zemi původu a mělo výborné výsledky, může prožívat první měsíce v české škole pocity zklamání a neúspěchu. Je normální, když se starší děti, kteří se učí češtinu jako druhý jazyk, cítí tímto způsobem. Dejte jim čas, nespěchejte a podporujte je. Ukažte jim, že věříte v jejich schopnosti. Buďte trpěliví.

Trvá rok, aby si člověk vytvořil základní komunikační dovednosti v češtině, a až sedm let, aby byl schopen úspěšně psát slohové práce. Pokud škola navrhne konzultaci v pedagogicko-psychologické poradně, spolupracujte. Jde o vaše dítě a škola se mu snaží pomoci. Chce mu zajistit podporu, aby mohlo dosahovat lepších studijních výsledků.

1.7 Pochopení sociokulturních odlišností

Verbální i neverbální chování je často spojenou s kulturou, ve které člověk vyrostl. V různých kulturách může mít odlišný význam. Chování žáka si můžete mylně vykládat na základě vlastní kulturní identity a může docházet k nedorozumění.

Příklady rozdílných interpretací některých verbálních a neverbálních projevů:

Vyhýbání se očnímu kontaktu	Respekt žáka vůči autoritě může být vyjadřován pohledem do země.
Usmívá se, i když nesouhlasí s tím, co je mu sdělováno, nebo když ho učitel napomíná.	Úsměv je způsob, jakým žák vyjadřuje respekt vůči autoritě, nebo je to známka úzkosti.
Rozdíl v rolích a výsledcích	Jenom od mužů se očekává, že budou podávat dobré výsledky, vzdělání může být pro dívky formalita.
Jiný přístup k akceptovatelnosti fyzického kontaktu a osobní vzdálenosti	Poklepávat žákům na hlavu nebo ramena může být vykládáno žákem a jeho zákonnými zástupci jako urážka. Překračování vzdálenosti v osobním kontaktu mezi učitelem a žákem může být vykládáno jako nepřátelství a zastrašování.
Různé přístupy ke spolupráci	Někteří žáci si nemusí být vědomi toho, kdy je spolupráce žádoucí (skupinová práce) a kdy se očekává samostatná práce (test, individuální práce).
Strach z udělení chyby	Strach z udělení chyby může způsobit, že se žák bojí požádat o pomoc nebo raději úkol neudělá.
Negativní pocity z neformálního chování učitele	Někteří žáci mohou vnímat učitele, který se chová neformálně, jako nezdvořilého a nekompetentního.
Potíže s českým vzdělávacím systémem	Někteří žáci mohou mít problém s orientací na proces učení a chtějí pouze rychlé výsledky a dobré známky. Někteří studenti mohou dávat přednost individuální výuce před skupinovou.
Odmítání se zúčastnit mimoškolních aktivit a sportovních akcí	Tyto aktivity nemusí být žákem a jeho rodinou vnímány jako součást vzdělávání. Někteří žáci se mohou stydět převlékat se před ostatními.
Ztráta koncentrace, nezám, únava, úzkost, deprese, hádky a rvačky se spolužáky	Může to být způsobeno předcházejícím traumatem, vytržením z původního prostředí, adaptací na nové prostředí, změnou času a systému vzdělávání a také tím, že žákovi chybí základní komunikační schopnosti v češtině.
Jiný přístup k osobnímu vlastnictví	Důraz na sdílení. Žáci nemusí dobře chápat smysl majetku a osobního vlastnictví.

2. Výuka češtiny jako druhého jazyka

Co nejdříve po nástupu do školy začněte vybavovat žáka nejnnutnějšími frázemi a slovní zásobou, aby byl ještě předtím, než mu bude zajištěna intenzivní výuka češtiny jako druhého jazyka, schopen s vámi a spolužáky komunikovat alespoň na základní úrovni.

2.1 Komunikační karty a slovní zásoba (Příloha 3–5)

Na samém počátku vybavte žáka komunikačními kartami a projděte s ním, jak se jednotlivé věty vyslovují. Komunikační karty mají za cíl žákovi pomoci vyřešit jeho základní potřeby bez nutnosti pomoci okolí a zbavit ho počátečního stresu v novém prostředí. Nechte na žácích samotných, zda a jak karty chtějí využívat. Mladší žáci s používáním karet pravděpodobně nebudou mít problém, zatímco starší žáci mohou dávat přednost slovnímu vyjádření. Je možné také vyrobit emoční karty, které vyjadřují, jak se žák cítí, případně jak se mu zadané aktivity dařilo plnit (různé druhy smajlíků, palec dolů/nahoru).

Základní slovní zásoba a fráze týkající se třídy, školy, školních pomůcek a školních instrukcí jsou nezbytné pro zapojení žáka do chodu školy. Pro starší žáky jsou určeny především obrázky, zatímco kartičky osloví především mladší. Kartičky si mohou žáci vystříhat a používat je jako pexeso nebo nalepit do vlastního slovníku nebo sešitu výstřížků.

2.2 Nejčastější fráze

Následující fráze patří k těm nejčastěji užívaným a můžete je rozšířit o další potřebné výrazy v dané oblasti.

- Osobní informace
Jmenuji se..., Pocházím z..., Je mi...
- Pozdravy
Dobrý den. Ahoj. Dobrý den/ráno/večer.
Děkuji, dobře. Moc dobře.
- Rozloučení
Na shledanou. Dobrou noc.
- Žádosti
Můžu...? Ano, můžeš... Ne, nemůžeš. Kde je...? Kdy je...?
- Omluvy
Omlouvám se. Pardon. To je v pořádku. V pořádku.
- Souhlas a nesouhlas
Souhlasím. Nesouhlasím. To je pravda. To není pravda.
- Mít /nemít rád/a
Máš rád/a...? Ano, mám. Ne, nemám. Moc. Vůbec.
- Žádost o pomoc
Promiň/te. Můžeš/Můžete...? Rozumíte? Můžu si půjčit/vzít...?
Nerozumím.
- Zdvořilostní fráze
Prosím. Děkuji. Díky. Omluvte mě. Je mi líto. Pardon.

2.3 Školní instrukce

Školní instrukce jsou základním prostředkem dorozumění mezi učitelem a žákem. Vyjadřujte se jasně a stručně. Zpočátku se soustředte na opakování ustáleného spojení pouze s malými obměnami. Každé sdělení doprovázejte gesty. Dávejte žákovi zpětnou vazbu, zda sdělení dobře pochopil.

- Znova.
- Otevři, zavři knihu/dveře.
- Přines.
- Ukaž na... strana/cvičení.
- Pojď sem.
- Polož...
- Udělej to.
- Pomalu/Rychle.
- Nedělej to.
- Potichu/Nahlas.
- Vytvoř/te dvojici.
- Běž.
- Udělej/te kruh.
- Řekni.
- Dej mi...
- Ukaž mi.
- Běž zpátky...
- Zavři dveře/knihu.
- Běž ke dveřím/oknu/lavici.
- Posad' se.
- Běž na WC.
- Vstaň.
- Poslouchej.
- Přestaň.
- Podívej se na...
- Běž.
- Seřad' se.
- Umyj si ruce.
- Vyrobnalep/Vystříhej.

2.4 Jazyk pro přežití

Jazyk se nejlépe učí v kontextu a při smysluplných aktivitách. Na úplném počátku potřebuje být žák vybaven základními jazykem pro přežití ve škole. Nejdůležitější tematické okruhy jsou zmíněny níže. Na počátku je zásadní komunikace.

Gramatika se nikdy neučí samoučelně, ale vždy v kontextu. Zkoušíme nácviky reálných dialogů.

Osobní informace	Jméno, adresa, věk, jazyk, země původu, národnost, datum narození, adresa atd.
Rodina	Rodinní příslušníci – máma, táta, sestra, bratr, sestřenice, bratranec atd.; přivlastňovací zájmena
Socializace	Pozdravy, rozloučení, žádost, omluva, poděkování atd.
Dny týdne	Názvy dnů, víkend, ráno, odpoledne, večer, noc, včera, dnes, zítra, minulý týden, příští týden
Měsíce	Roční období, názvy měsíců, pořadí; slovesa – mám rád/a, Aktivity (Co děláš v zimě...?)
Čas	Určování času, číslovky
Škola	Názvy místností, předměty ve třídě, školní pomůcky, názvy profesí zaměstnanců školy, školní jídelna, objednávání jídla, školní instrukce, školní pravidla
Části těla	Hlava, nohy, ruce, prsty – na začátek pouze nejzákladnější (levá, pravá ruka...)
Zdraví	Je mi špatně, bolí mě hlava/břicho, mám chřipku, teplotu atd.
Hygiena	Umyj si ruce, vyčisti si zuby atd.
Barvy	Názvy barev, spojená slovní zásoba; slovesa – nakresli, najdi, ukaž
Oblečení	Názvy oblečení a spojená slovesa – oblékat, svlékat, obouvat, zouvat
Lidé	Názvy – muž, žena, děvče, kluk; přídavná jména, zájmena, popis pocitů
Matematické výrazy	Čísla, geometrické tvary, operace, instrukce atd.; orientace v prostoru – doleva, doprava, nahoru, dolů...

Na začátku můžeme podpořit motivaci žáka a nabídnout téma ke konverzaci z oblasti zájmů (oblíbené zvíře, PC hry, filmy, komiksové postavy, sport).

2.5 Doporučené materiály a pomůcky

Doprovodné materiály dle tématu, například: obrázky, fotky, mapy, obrázkové knížky, hodiny, kalendář, vystřižené geometrické tvary, třídní pravidla, rozvrh hodin, rodokmen, pexesa s profesemi, videa, YouTube a další...

- Jaurisová, B. Prázdninová škola češtiny. NIDV 2016. – ke stažení na www.npi.cz
- Táborková, J. Hezky česky. NIDV 2016. – ke stažení na www.npi.cz
- www.inkluzivniskola.cz – materiály k tématům (kartičky, pracovní listy a testy, interaktivní tabule), téma Seznamování
- Nosálová, B. a kol. Učíme češtinu jako cizí jazyk. META 2018. – ke stažení na www.inkluzivniskola.cz
- Škodová S. Domino, Wolters Kluwer ČR, a. s. 2010, 2012. (učebnice 1. stupeň)
- Titěrová, K. a kol. Levou zadní 1: Čeština jako druhý jazyk. META 2018. (učebnice 2. stupeň)

Doporučené online materiály do začátku:

E-learning vhodný pro začátečníky s češtinou jako druhým jazykem na procvičení slovní zásoby, ale i mluvení a poslechu v rámci osmi základních témat, jako např. ve škole, rodina, město atd. Obsahuje také oddíl na procvičení základní gramatiky (rody, předložky, slovesa). Je potřeba se přihlásit pod vlastním e-mailem.

E-learning pro začátečníky a mírně pokročilé

- <https://www.cestina2.cz/>
procvičení slovní zásoby, ale i mluvení a poslechu v rámci osmi základních témat, jako např. ve škole, rodina, město atd, obsahuje také oddíl na procvičení základní gramatiky (rody, předložky, slovesa)
- <https://www.click4czech.cz/app/>
procvičení základní slovní zásoby (formou spojení slovíčka s obrázkem, dopsáním slov do vět)
- <https://www.kurzycestinyprocizince.cz/cs/e-learning.html>
nácvik základní slovní zásoby a komunikačních situací, některá témata míří spíše na dospělé

Hravá forma procvičování češtiny pro různé věkové kategorie

- <https://www.heuropa.eu/cestina.html>

Zábavné procvičování školních znalostí využitelné i pro výuku češtiny

- <https://www.skolasnadhledem.cz>
- <https://decko.ceskatelevize.cz/>

Čeština do mobilu:

- Memrise
- Duolingo

Výukový portál na procvičování čtení a psaní pro 1. stupeň

- <https://www.vcelka.cz/>

Na Google Play si lze do telefonu nebo tabletu stáhnout ještě tyto aplikace:

- Logopedie 1, 2, 3 (procvičování výslovnosti)
- Výukové kartičky (trénování slovní zásoby, poslech)
- Abeceda pro děti (pro děti 3–7 let, malá a velká písmena, poslech)

3. Zapojení do vzdělávání ve třídě

I žák s neznalostí češtiny si může z každé hodiny a předmětu něco odnést. Pár nových slovíček, frází, nové školní instrukce. Jazykové znalosti se nabalují postupně jako sněhová koule. I když žák zpočátku nebude rozumět a nebude schopen vykonávat většinu aktivit společně s třídou, sleduje, poslouchá a tím se učí. Netlačte na něj, aby hned začal komunikovat česky. Chce to čas! Každou hodinu pro něj vymyslete smysluplnou aktivitu.

Žák potřebuje:

- Co největší kontakt s češtinou;
- Příležitosti komunikovat;
- Příležitosti používat jazyk;
- Praktické ukázky toho, co se po něm žádá;
- Zpětnou vazbu a podporu;
- Možnost hrát si s češtinou (hry, videa, PC).

Učitel potřebuje:

- Být trpělivý;
- Opakovat;
- Chválit;
- Budovat sebedůvěru žáka;
- Soustředit se na komunikaci;

3.1 Obecné zásady práce s žákem bez znalosti češtiny

Při práci s celou třídou berte v potaz žáka s neznalostí češtiny a řiďte se následujícími pravidly:

- U žáků na prvním stupni polepte předměty ve třídě nálepkami s českým názvem.
- Kdykoli je to možné, propojujte vzdělávací obsah s kulturou a jazykem nově přichozícího žáka.
- Vytvářejte prostor pro zapojení do praktických a smysluplných aktivit, například rozdávání pomůcek, vybírání sešitů, zalévání květin. Aktivitu vždy nejprve názorně demonstруйте.
- Vytvářejte prostor pro skupinové aktivity.
- Pokud je to možné, poskytněte dvojjazyčné materiály, knihy a slovníky přiměřené věku žáka.
- Poskytněte co nejvíce vizuální podpory – obrázky, videa, počítačové programy.
- Vy i žák můžete na počátku k usnadnění komunikace využívat gesta, mimiku, nákresy, obrázky, ilustrace.
- Podporujte žáka, aby si vytvářel svůj vlastní slovník a knihu výstřížků, kam si bude vypisovat slovní zásobu, a případně ji ilustrovat.

- Při plánování hodiny myslte i na aktivity, které nevyžadují znalost češtiny, jako například kolaborativní skupinové hry, do kterých se může žák zapojit.
- Komunikujte s rodinou, podporujte užívání češtiny i mimo školu a zapojení žáka do mimoškolních aktivit.
- Oceňujte jakoukoli snahu o komunikaci – verbální i neverbální – ze strany žáka.
- Na počátku neopravujte chyby, které žák v češtině dělá. Soustředte se na obsah a srozumitelnost sdělení, nikoli na správnost.
- Vždy dejte žákovi dostatek času, aby si mohl připravit a správně zformulovat odpověď.
- Snažte se o maximální zapojení do výtvarné, tělesné, hudební nebo pracovní výchovy a matematiky.
- Minimalizujte stres a nenuťte žáka mluvit před celou třídou. Raději ho zapojte do aktivit dvojice nebo malé skupiny.

3.2 Přizpůsobení instrukcí

Pokud budete hovořit k celé třídě, můžete žákovi s minimální znalostí češtiny pomoci tím, že se budete řídit následujícími pravidly:

- Mluvte normálním tempem. Ani příliš rychle, ani příliš pomalu.
- Užívejte obvyklé školní instrukce v ustálené podobě, opakujte je a doprovázejte gesty.
- Neužívejte příliš hovorových výrazů a žargonu.
- Držte se obvyklé spisovné slovní zásoby.
- Hojně užívejte verbální nápovědu a gesta.
- Omezte dlouhé monology bez vizuální opory, které mohou žáka, který se učí jazyk, odradit a „uspat“.
- Pište klíčová slova na tabuli, aby je žák mohl nejen slyšet, ale i vidět.

Tiché období může u introvertnějších jedinců trvat i rok. Pokud nemluví, neznamená to, že se v češtině nezdokonalují. Pasivní znalost jazyka je zpravidla na vyšší úrovni než aktivní znalost.

Žák se zpravidla velmi rychle unaví, protože musí vydávat mnoho energie na učení se nového jazyka a vstřebávání zcela nových podnětů.

Žáci, kteří se učí češtinu, budou vždy pomalejší ve vykonávání instrukcí než jejich čeští vrstevníci.

Frustrace a stres z neporozumění a neschopnosti zapojit se do chodu třídy mohou vést k nežádoucímu chování.

Někteří žáci mohou být traumatizováni z důvodu náhlé změny prostředí a předcházejících zážitků (uprchlíci) nebo ztraceného kontaktu s rodinou a kamarády.

3.3 Stimulující aktivity do výuky

V prvních dnech se žák bude cítit trochu ztracený a nejistý stejně jako učitel. Žák potřebuje různorodé, stimulující a zajímavé aktivity, které budou zpočátku rozvíjet především jeho jazykové dovednosti.

- Poslouchání CD;
- Sledování vzdělávacích videí, ideálně s titulky, s možností přehrávání;
- Matematické příklady;
- Kreslení;
- Počítačové jazykové hry;
- Komunikativní párové a skupinové aktivity;
- Deskové jazykové hry;
- Činnosti, které vyžadují přemýšlení bez využití češtiny: spojování, seskupování, puzzle, obrázkové knihy, vystřihování a slepování, aktivity na vystižení sekvence.

3.4 Krabice první záchrany do třídy

Vytvořte si krabici materiálů pro žáka, který se učí češtinu, a použijte ji ve chvíli, kdy se nemůže zapojit do aktivit třídy. Výběr záleží na věku žáka a může zahrnovat:

- Obrázky, především fotografie;
- Obrázkový nebo dvojjazyčný slovník;
- Komunikační karty a emoční karty;
- Zásobu vizuálních materiálů, deskové hry, hodiny, kalendář, tabulky, diagramy;
- Počítačové a interaktivní knihy nebo hry;
- Hry jako puzzle nebo bingo;
- Časopisy na výstřížky a sešit na výstřížky;
- Audiovizuální materiály, video, CD, jazykové výukové programy;
- Materiály vhodné na čtení, zjednodušené knihy, časopisy, počítačový software.

3.5 Rozvoj čtyř dovedností

Učení se češtině zahrnuje čtyři řečové dovednosti – mluvení, interakci, čtení a psaní. Rozvoj můžete stimulovat následujícími způsoby:

- Mluvení a interakce
Hry, kooperativní párové a skupinové aktivity, zpěv, dramatizace.
- Čtení
Obrázkové knihy, komiksy, zjednodušená četba pro studenty češtiny jako cizího jazyka, dvojjazyčné knihy, materiály, které se vztahují k oblastem zájmů žáka.
- Psaní
Podporujte žáka, aby zpočátku psal alespoň ve svém rodném jazyce. Požádejte rodiče, aby vám přeložili, co žák napsal. Případně si žák text může sám přeložit pomocí překladače. Podporujte žáka, aby si vytvářel myšlenkové mapy a maloval. Umožněte, aby psal na počítači v textovém editoru, který mu pomůže opravit chyby.

4. Přílohy

4.1 Seznam úkolů

Seznam úkolů pro učitele – přijetí a integrace

- Úvodní anamnestický rozhovor se zákonnými zástupci žáka
- Prohlídka školy
- Poskytnutí základních informací o chodu školy a třídy
 - pravidla školy a třídy
 - způsob omlouvání
 - harmonogram školního roku
 - družina
 - jídelna
 - učebnice
 - šatna/skříňka
- Poskytnutí seznamu pomůcek a potřeb
- Způsob a četnost komunikace se zákonnými zástupci
- Systém péče o žáka v rámci školy / zodpovědná osoba
- Informování a metodické vedení kolegů
- Příprava třídy na příchod nového žáka
- Podpora „průvodců“

Seznam úkolů pro učitele – přijetí a integrace

- Zajistil/a jsem materiály pro výuku češtiny jako druhého jazyka.
- Při instrukcích dbám na tempo/délku vět a slovní zásobu s ohledem na to, že je ve třídě žák, který se učí češtinu.
- Každou hodinu žákovi bez znalosti češtiny přidělím smysluplnou aktivitu, která rozvíjí češtinu.
- Podporuji žáka, aby vytvářel vlastní slovník a sešit výstřižků.
- Zapojuji ho do párových a skupinových aktivit s cílem umožnit komunikaci v bezpečném prostředí.
- Přiděluji mu aktivity, které může vykonávat bez znalosti češtiny.
- Používám vizuální materiály a neverbální komunikaci, které podporují porozumění.
- Uvědomuji si možné sociokulturní rozdíly a vyhýbám se interpretacím a rychlým závěrům.
- Uvědomuji si, že učení se jazyka je dlouhodobý proces. Žáka zpočátku neopravuji. Oceňuji ho za každou snahu o komunikaci – verbální/neverbální.

4.2 Seznam kontaktů

Potřebujete překladatele, tlumočníka nebo adaptačního koordinátora? Obratě se na krajského koordinátora Národního pedagogického institutu České republiky. Více na stránkách: <https://cizinci.npi.cz>

Kontakty na organizace zabývající se problematikou žáků cizinců a výukou češtiny jako druhého jazyka:

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy www.msmt.cz
- Národní pedagogický institut ČR <https://cizinci.npi.cz/>, www.rvp.cz
- META, o.p.s. www.meta-ops.eu, www.inkluzivniskola.cz
- Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka <https://www.auccj.cz/>

Kontakty na organizace zabývající se integrací cizinců a výukou češtiny jako druhého jazyka v krajích:

- <https://www.inkluzivniskola.cz/metodicka-podpora-kontakty>

Další užitečné odkazy:

- www.integracnicentra.cz
- www.mkc.cz
- www.novaskolaops.cz
- www.clovekvtisni.cz
- www.varianty.cz
- www.csicr.cz
- www.inbaze.cz

4.3 Informace pro průvodce

Novému spolužákovi nejlépe pomůžeš, když:

- budeš dobrým kamarádem.
- ukážeš mu, že jsi milý a laskavý.
- budeš mu naslouchat.
- pomůžeš novému spolužákovi pochopit pravidla školy a třídy.
- představíš ho spolužákům ve škole/třídě.
- pomůžeš mu pochopit věci, kterým nerozumí.
- pomůžeš mu, aby měl všechny informace, které potřebuje.
- pomůžeš mu zorientovat se ve škole (šatna, tělocvična, jídelna, wc).
- budeš s ním mluvit, pokud vypadá smutně.
- zkusíš na něj promluvit jeho rodným jazykem.
- zjistíš, jaké má koníčky, třeba máte stejné zájmy.
- ukážeš mu, že je důležitý.

4.4 Komunikační karty

(ukázka – více v samostatné příloze)

Nerozumím.

www.npi.cz

Potřebuji pomoc.

www.npi.cz

Můžu jít na WC?

www.npi.cz

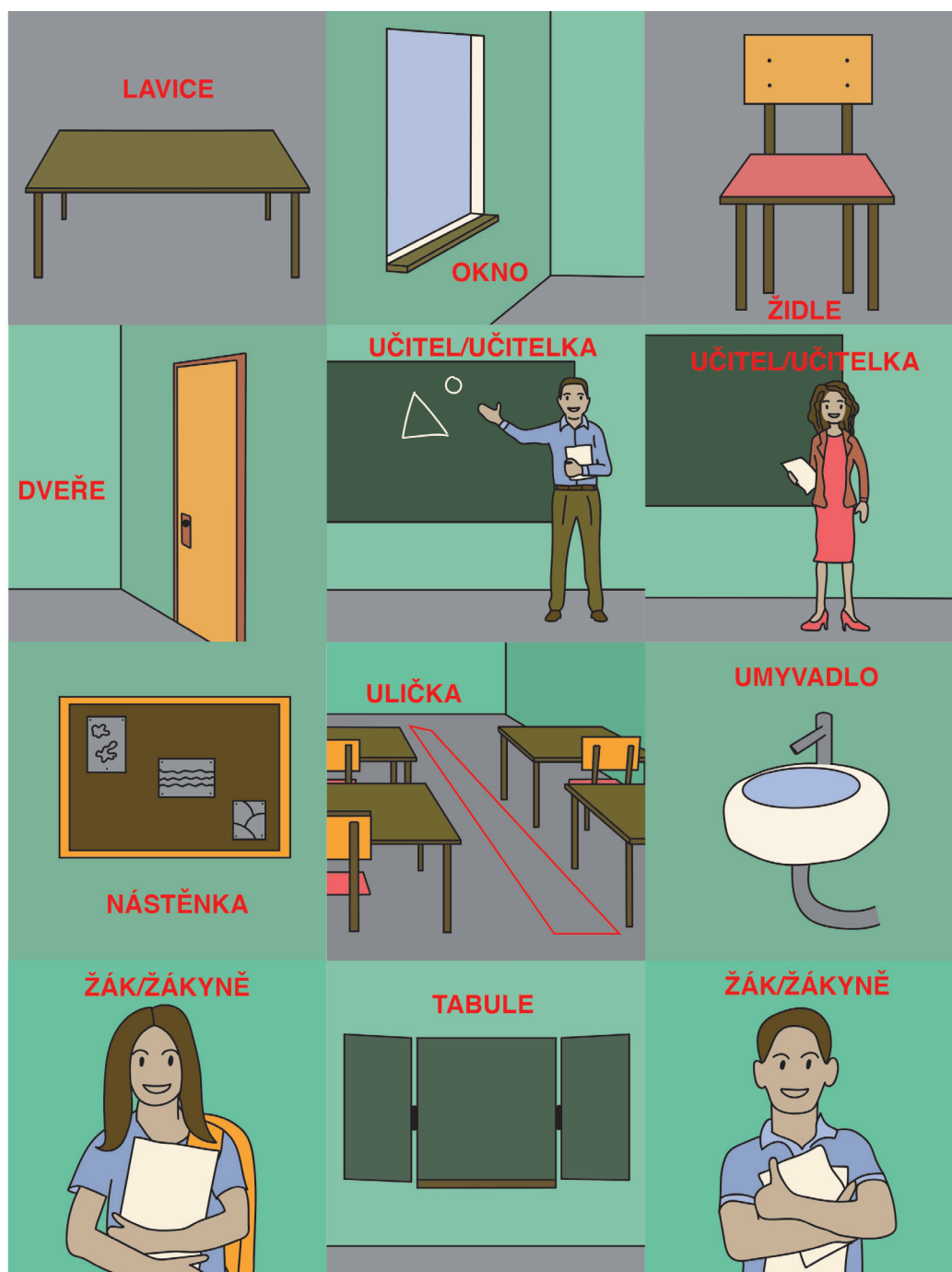
4.5 Slovní zásoba

(ukázka – více v samostatné příloze)

4.6 Pexeso

(ukázka – více v samostatné příloze)

Mgr. Alice Kourkzi
Krabíčka první záchrany pro učitele
První dny a týdny s žákem bez znalosti češtiny ve třídě

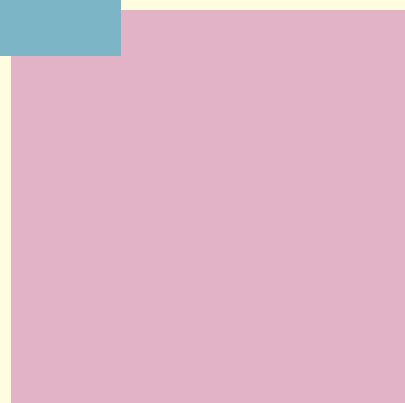
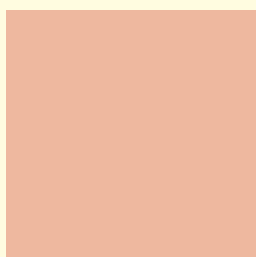
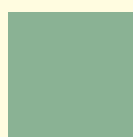
Ilustrace příloh: Anna Bezoušková

28 stran

Vydal Národní pedagogický institut
České republiky
Senovážné nám. 25
110 00 Praha 1

Praha 2021

www.npi.cz

ISBN 978-80-7578-043-0 elektronická verze
ISBN 978-80-7578-042-3 tištěná verze

© Národní pedagogický institut České republiky, 2021